

UN ALTRE MÓN... JA EXISTEIX!

PAULO SUESS

Sao Paulo, Brasil

Un dia assolellat, pel descuit d'un nen, es va incendiar la gran casa Yanomami que alberga a tot el poble de l'aldea. En pocs minuts les flames van destruir-ho tot. Ningú va cridar al nen. Ningú va ser acusat de «falta de responsabilitat». Enmig de les carreres per l'incendi, una yanomami tornà a casa seva en flames per buscar quelcom. Quan reapareix, embolicada en fum, porta un papagai esglaïat, mut i atordit.

En endinsar-nos en la vida dels pobles indígenes descobrim molts gestos semblants de tendresa pedagògica i convivència socioecològica que formen part d'una alteritat estranya i una saviesa profunda. En conjunt configuren -en comparació amb la societat dominant- la lògica d'un altre projecte de vida, que ja existeix. L'«un altre món», a més de ser una herència i un somni, és una construcció del dia a dia, també als territoris indígenes. I d'aquest «un altre món» que ja existeix, nosaltres, pastors de l'aurora d'aquest «un altre món que és possible», podem aprendre algunes lliçons per conduir el ramat de somnis i lluites a la pleta d'un món nou.

1. Prioritat de la vida

Triar un papagai com «objecte de valor» preferencial d'una casa en flames és quelcom que ens sorprèn. Bartolomé de Las Casas ens relata el discurs d'un cacic que, davant la imminent invasió dels espanyols, qüestiona els valors de la societat colonial. En el relat, el cacic explica al seu poble per què «els cristians» estan matant tanta gent: «Tenen un Senyor molt gran -diu el cacic Hatuey- a qui molt volen i estimen. Aquest Senyor és l'or». Avui seria l'or negre, el petroli. I el cacic mana llençar l'or de l'aldea al riu. Quan perilla la vida, se salva el papagai viu i es menysprea l'or mort.

Els franciscans de la primera hora de la conquesta elogiaven el «despreniment» dels indis. Però aquest «despreniment» dels pobles indígenes no era una qüestió de «virtut» o de «moral», sinó del seu «projecte de vida». En salvar el papagai, la yanomami, com a persona enmig del seu poble, no és més virtuosa que gaires persones de la nostra societat. El que marca la diferència entre la societat indígena i la societat no indígena no és l'elecció entre dos senyors, sinó l'elecció d'un Senyor o

de cap senyor. El seu «bon senderi» fonamenta una lògica de la vida que no es deixa imposar opcions equivocades. Les societats indígenes rebutgen les falses alternatives entre anarquia i senyoria, entre igualtat i llibertat, entre felicitat i justícia. Viuen la «coincidència dels oposats», la igualtat en llibertat, la felicitat amb justícia, el consens en la diversitat, la festa en el treball.

2. Pedagogia comunitària

Per a la societat indígena, «temps» no significa «diners». Els indígenes saben «perdre» temps amb el creixement dels seus fills. Des que neix, l'indi està ben emparat com a individu en la seva comunitat, i és educat per viure en comunitat. El nen que neix és de tots. La comunitat indígena no deixa caure ningú en la marginació social. Entre els 5.000 *xavantes* neix cada any una aldea nova amb més de 250 nens, sense «menors abandonats». Els nens no són una rèmor per a la prosperitat del poble, sinó causa d'alegria i benestar social i ecològic.

En l'iniciació *xavante*, per exemple, el significat simbòlic de l'aigua té gran importància. L'«aigua viva» dels rius està habitada pels bons esperits. L'«aigua morta» -l'aigua estancada dels llacs- està habitada pels mals esperits. En aquest context, la lluita per la conservació dels rius és una lluita vital, ecològica i espiritual per aconseguir la presència dels bons esperits. L'adolescència és considerada la fase més important de la vida. Els *wapté* (adolescents) són el centre de diverses cerimònies, ritus i llegendes. La seva funció social més important és executar els cants en les diverses hores marcades del dia i de la nit per alegrar la comunitat. La vida en comunitat no reprimeix l'espontaneïtat, ni la llibertat individual. «Estimen els seus fills extraordinàriament (...) i no els imposen cap tipus de càstig», explica Fernán Cardim dels Tupinamba del segle XVI (1584).

L'educació indígena no lliga l'individu al món productiu i competitiu del mercat. L'educació no és estressant perquè no és font de renda, ni apunta al lucre. Prepara per a la vida i per a l'alteritat que és la llibertat de ser respectat en la seva diferència. Cert dia,

una professora-missionera entre els Munky va dir a una dona indígena: «Escolta, tinc una cosa per ensenyar-te». La dona va mirar la professora i li va dir: «!No! !No em diguis coses d'aquestes!». L'escola de l'«un altre món» naixerà en el moment exacte que el «tinc una cosa per ensenyar-te» sigui substituït per l'actitud del «tenim quelcom per aprendre plegats», amb relacions igualitàries entre nosaltres, també en el saber. En una societat on un sap el que tots poden saber, i on un té el que tots poden tenir, la saviesa i la propietat no es transformen en instruments de dominació.

3. Solidaritat preinstitucional

En la societat tradicional dels pobles indígenes s'aprèn, des del naixement, que la solidaritat amb la vida és responsabilitat de tots. Per això no pot ser tutelada per a l'Estat o altres institucions. L'anomenada societat nacional va crear per a qualsevol calamitat de la vida una institució especialitzada, des dels bombers fins a la Creu Roja. I la possibilitat de poder delegar la responsabilitat pel proïsme a institucions crea molts cops irresponsabilitat individual. «Per què paguem impostos?», pregunten els ciutadans «moderns».

En les societats indígenes no hi ha un orfenat per a menors, ni un asil per als ancians, ni un hospital per als malalts, ni una presó per als criminals, ni un bordell per calmar la libido sexual dels homes. La societat indígena sap resoldre tots els «problemes» que van portar a la «societat civilitzada» a fundar aquestes cases de caritat i reclusió que separen els individus de la comunitat i que es converteixen en fonts de lucre a la xarxa de privilegis i de poder.

El projecte de vida del món «tradicional» produeix una solidaritat immediata i preinstitucional. Després d'aquesta solidaritat hi ha l'experiència que la vida és vida en xarxa, on uns tenen necessitat d'altres. La vida de l'altre és necessària. Tothom és necessari. I des de molt aviat, el nen aprèn a la seva aldea que no sols el veí, sinó també els animals i les estrelles, les plantes i els arbres, els esperits i les ànimes, formen part d'aquesta xarxa de la vida on les fronteres entre «subjecte» i «objecte» encara no estan marcades per la dominació. Quan, fa algunes dècades, els antropòlegs van arribar al poble Mynky, van trobar una comunitat que, abans de tallar un arbre, demanava permís a l'arbre.

4. Modernitat universal

L'«un altre món» indígena no és un món «premodern», si no considerem la modernitat com idèntica al capitalisme i al desenvolupament tecnològic.

Els cronistes del segle XVI parlen constantment de l'abundància d'aliments que van trobar a les aldees guaraníes, sense màquines agrícoles, sense adobs químics i, al principi, sense eines de ferro. L'«un altre món» dels pobles indígenes reivindica les vertaderes conquestes civilitzadores de la modernitat per a tots, a saber, l'autodeterminació i la participació, la igualtat de drets i la pluralitat de les cultures, l'equilibri de les qüestions ètiques enfront de l'individu i a la col·lectivitat, l'articulació entre la solidaritat de la comunitat i la responsabilitat de cada persona amb els contemporanis i les futures generacions.

La modernitat no significa «incorporació d'allò diferent», sinó la convivència de moltes maneres de ser que es troben com a herència i promesa al continent llatinoamericà. Les societats indígenes no necessiten passar pel «pecat original» de la productivitat capitalista, de l'alienació consumista i de l'especialització cientifista.

El coneixement indígena sobre la flora i la fauna és enciclopèdic. Lévi-Strauss va advertir, fa temps, que hi ha un pensament científic més intuïtiu, que barreja sabers des d'un abordatge holístic, i un altre que es distancia, desmunta l'objecte en parts, crea especialitzacions i «disciplines». La saviesa dels pobles indígenes, molts cops qualificada com a «màgia», permet no sols un accés paral·lel a la natura, sinó també un accés amb menys efectes col·laterals, amb menys «bogeries». No és una «bogeria» vendre cigarrets amb l'avís que són perjudicials per a la salut?

La construcció històrica de l'«un altre món» té realitat en un context de lluites socials i racionalitat vivencial. La lluita indígena apunta a la ruptura que significa transformació dels símptomes d'una patologia social -considerada «providencial»- en patiment històric, amb causes i causants identificables. El moviment indígena és la memòria i la consciència d'una lluita que procura desmantellar la xarxa de privilegis, de prestigi i d'hegemonia del latifundi de la terra, del capital financer, dels mitjans de comunicació i del saber. Els pobles indígenes, junt amb els altres moviments socials, lluiten no pel paradís terrestre, sinó per un món on tots tinguin les mateixes oportunitats per viure i on viure signifiqui un alegre convivre amb el veïnat, amb responsabilitat social i ecològica fins als confins del món.